

Dr hab. Iwona Janicka, prof. UŁ
Instytut Psychologii
Uniwersytet Łódzki

Recenzja rozprawy doktorskiej mgr Katarzyny Awruk
pt. „Retrospektywna ocena relacji z rodzicami a obraz ciała
u osób w okresie wczesnej dorosłości”
napisanej pod kierunkiem prof. dr hab. Mieczysława Plopy

Temat pracy wpisuje się w obserwowane, w większości społeczeństw, tendencje do koncentracji na wizerunku zewnętrznym i przypisywania mu coraz większego znaczenia. Okazuje się, że wśród wielu domen określających samoocenę, to ocena własnego ciała jest najważniejsza. Dzieje się tak, ponieważ cechy fizyczne, atrakcyjność zewnętrzna jednostki są obserwowalne przez innych i stanowią o poziomie akceptacji społecznej, co nie jest bez znaczenia dla poczucia własnej wartości. Jednocześnie należy pamiętać, że na obraz ciała wpływa nie tylko odbiór społeczny, ale również to, jak sami siebie oceniamy. Pozytywna percepcja własnego ciała może chronić przed podporządkowywaniem się oczekiwaniom innych czy wyidealizowanemu przekazowi medialnemu. Dlatego ważne jest badanie kształtowania się obrazu ciała i jego uwarunkowań rodzinnych.

Dysertacja posiada typową dla prac empirycznych strukturę. Składa się ze streszczenia w języku polskim i angielskim, wstępu oraz 6 rozdziałów. Obejmują one podstawy teoretyczne podjętego zagadnienia, metodologię badania pilotażowego, metodologię badania właściwego oraz prezentację wyników badań. Pracę kończy dyskusja wyników, wykaz literatury i aneks.

Przechodząc do merytorycznej oceny dysertacji przedstawię swoje uwagi odnośnie kolejnych rozdziałów.

Teoretyczne podstawy badań własnych zostały zaprezentowane w rozdziale 1. Dotyczą one obrazu ciała. Doktorantka dobrze uporządkowała treści, z nim związane, w trzech podrozdziałach.

W podrozdziale 1.1. podała filozoficzne, psychologiczne i neuropsychologiczne ujmowanie obrazu ciała. Odwołując się do dotychczasowych rozważań teoretycznych scharakteryzowała schemat ciała i obraz ciała. Dokonała systematycznego i wnikliwego przeglądu definicji tych konstruktów ujawniając ich niespójność oraz różną strukturę. Ostatecznie zaproponowała własną definicję obrazu ciała. Potraktowała go jako reprezentację poznawczo-afektywną o charakterze dynamicznym, co uzasadniła nawiązując do etapów życia

jednostki i jej wrażliwości na wpływy zewnętrzne. Definicja spełnia podstawowe wymagania teoretyczne i dobrze wpisuje się w psychologiczne rozumienie obrazu ciała.

Podrozdział 1.2. poświęciła wieloczynnikowym uwarunkowaniom obrazu ciała - biologicznym, społeczno-kulturowym, etnicznym oraz osobowościowym. Szczegółowo je opisała przywołując interesujące wyniki badań. Wyjaśniła, że poziom satysfakcji z ciała zależy od wieku, płci psychologicznej oraz orientacji seksualnej. Natomiast na niezadowolenie z obrazu ciała wpływają, przede wszystkim, przekaz medialny i oceny rówieśników. Rozdział ten kończy rzetelny przegląd badań dokumentujący związek samooceny z obrazem ciała.

Zagadnienia dotyczące znaczenia rodziny dla kształtowania się obrazu ciała zamieściła w rozdziale 1.3. Za szczególnie ważne, dla tworzenia się obrazu ciała, uznała: jakość relacji z rodzicami, styl przywiązania i postawy rodzicielskie. Dowiodła, powołując się na dotychczasowe badania, że najbardziej destruktywny wpływ na percepcję własnego ciała i związane z tym zaburzenia odżywiania, u dziecka, mają negatywne komunikaty odnoszące się do jego wyglądu. Przyczyniają się one do mniejszej satysfakcji z ciała. Ostatecznie Doktorantka zaproponowała własny model oddziaływań rodzinnych na obraz ciała, który dobrze zobrazowała (wykres 8, s.45). Ujęła, w nim, istotne zmienne tj. postawy rodzicielskie matek i ojców, jawne komunikaty rodziców na temat ciała oraz rodzicielskie zachowania modelujące. Odwołała się do systemowego ujmowania rodziny i mechanizmów transmisji międzypokoleniowej. Celem podjętych, przez Doktorantkę, badań była weryfikacja przyjętego modelu.

Należy zaznaczyć, że Doktorantka wykazała się bardzo dobrą znajomością problematyki związanej z obrazem ciała. Jej wiedza jest rzetelna i ma charakter interdyscyplinarny. Uważam, że część teoretyczna stanowi bardzo dobre wprowadzenie do badań własnych.

Część empiryczną rozpoczyna rozdział II - *Metodologia badania pilotażowego*. Dotyczy on opracowania psychometrycznego narzędzi, które zostały wykorzystane do badania właściwego. Doktorantka przedstawiła, w nim, 3 nowe narzędzia: *Kwestionariusz Przekonań na temat własnego ciała*, *Skalę Emocji względem ciała* oraz *Kwestionariusz Rodzinnych Przekazów na temat ciała*, które oceniła pod względem psychometrycznym. Określiła ich strukturę czynnikową, współczynniki mocy dyskryminacyjnej pozycji testowych, przeprowadziła analizę rzetelności, a dla *Kwestionariusza Przekonań na temat własnego ciała* także konfirmacyjną analizę czynnikową. Walidacja narzędzi została dobrze opracowana z wykorzystaniem danych uzyskanych od 329 osób badanych. Brakuje jednak informacji na temat procedury związanej z konstrukcją narzędzi tj. tworzenia pozycji, w nich zawartych.

W *Metodologii badania własnego* (rozdział III), powinno być właściwego, Doktorantka prawidłowo sformułowała cel badań. Dotyczył on specyficznych i niespecyficznych oddziaływań rodzicielskich kształtowania się obrazu ciała u osób we wczesnej dorosłości oraz odnosił się do autorskiego modelu przedstawionego na wykresach 8 (s.45) i 17 (s. 87). Dobrze zoperacjonalizowała zmienną objaśnianą – obraz ciała. Prawidłowo sformułowała hipotezy badawcze, które uzasadniła odwołując się do właściwej literatury przedmiotu. Do badań wybrała odpowiednie narzędzia: *Kwestionariusz Retrospektywnej Oceny Postaw Rodziców* M. Plopy, *Skalę Samooceny Rosenberga* (SES) w polskiej adaptacji M. Laguny, K. Lachowicz-Tabaczek i I. Dzwonkowskiej oraz własnej konstrukcji - *Kwestionariusz Przekonań na temat własnego ciała*, *Skalę Emocji względem Ciała* i *Kwestionariusz Rodzinnych Przekazów na temat ciała* a także arkusz danych osobowych.

Pozyskała do badań imponującą grupę, bo aż 904 osoby (665 kobiet i 239 mężczyzn) w wieku od 20 do 30 lat. Dokładnie ją opisała. Oprócz zmiennych demograficznych, uwzględniła również strukturę rodziny, zgłaszane choroby somatyczne, zaburzenia psychiczne i wskaźnik BMI. Świadczy to o odpowiedzialnym podejściu do badań.

Wyniki badań zostały dobrze zaprezentowane w trzech kolejnych rozdziałach empirycznych. Dotyczyły one: oceny obrazu ciała u osób w okresie wczesnej dorosłości (rozdział IV), percepcji postaw i przekazów rodzicielskich na temat ciała (rozdział V) oraz zależności pomiędzy percepcją postaw i przekazów rodzicielskich a obrazem ciała (rozdział VI). Przedstawione w nich analizy obejmowały: statystyki opisowe, ocenę rzetelności nowych kwestionariuszy zastosowanych dla właściwej grupy badanej, porównanie badanych zmiennych u kobiet i mężczyzn, zależności między badanymi zmiennymi, wyróżnienie profili właściwych dla kobiet i mężczyzn oraz wskazanie na predykatory rodzicielskie obrazu ciała, co ostatecznie doprowadziło do weryfikacji przyjętego modelu.

Doktorantka posłużyła się odpowiednimi metodami statystycznego opracowania danych (korelacje *rho* Spearmana, test U. Manna-Whitneya, analizy skupień metodą k-średnich, analizy regresji, modelowanie strukturalne).

Pracę kończy – *Interpretacja i dyskusja wyników*, gdzie Doktorantka omówiła rezultaty przeprowadzonych analiz oraz zweryfikowała hipotezy badawcze w perspektywie dotychczasowych badań. Wykazała, które z analizowanych zmiennych mają największe znaczenie w wyjaśnianiu obrazu ciała. Wnioski z badań należy uznać za ważne i nowatorskie.

Graficzna strona pracy (tabele, wykresy, załączniki) jest czytelna i dobrze uporządkowana. Doktorantka rzetelnie przywołała źródła. Pracę kończy obszerna (ponad 300 pozycji) bibliografia uwzględniająca dobrze dobrane pozycje polskie i obcojęzyczne

oraz sporządzona zgodnie z wytycznymi APA. Ogólnie ujmując - od strony formalnej praca spełnia standardy stawiane pracom doktorskim o charakterze empirycznym. Zauważa się jedynie drobne błędy językowe. Doktorantka używa niezręcznego sformułowania - *badanie na grupie*, zamiast *badanie z udziałem grupy*.

Podsumowując - Doktorantka wykazała się dużą wiedzą w obszarze związanym z tematem pracy. Posiada umiejętności projektowania i przeprowadzania badań naukowych oraz krytycznej oceny wyników. Niewątpliwymi atutami pracy są: autorska definicja obrazu ciała; wielowymiarowy model jego uwarunkowań rodzinnych oraz nowe, umocowane w teorii naukowej i zweryfikowane psychometrycznie, narzędzia do badania zmiennej objaśnianej. Uzyskane rezultaty z badań mają wartość poznawczą i aplikacyjną. Pozwalają na wyjaśnienie roli rodziców w kształtowaniu się obrazu ciała. Natomiast nowe narzędzia badawcze mogą służyć do identyfikacji przekonań i emocji klientów na temat własnego ciała, co daje możliwości ukierunkowania oddziaływań związanych z pomocą psychologiczną. Doktorantka jest świadoma ograniczeń własnego projektu, co świadczy o Jej dojrzałym podejściu do badań. Zaproponowała również kierunki dalszych eksploracji podjętego zadania badawczego.

Konkluzja

Przedłożona rozprawa doktorska bardzo dobrze opisuje i weryfikuje nowe i niezwykle ważne zagadnienie. Została przygotowana zgodnie ze standardami naukowego projektu badawczego. Stanowi wnikliwe rozwiązanie podjętego problemu. Na uwagę zasługuje znajomość wiedzy teoretycznej w danym obszarze, dobrze sformułowana koncepcja badań, umiejętność posługiwania się warsztatem naukowym oraz kreatywność badacza. Upoważnia to do stwierdzenia, że oceniana dysertacja spełnia wymagania stawiane pracom doktorskim, wymienione w art. 13 ust.1 Ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule naukowym w zakresie sztuki. Na tej podstawie mam zaszczyt zwrócić się do Rady Naukowej Instytutu Psychologii Akademii Humanistyczno-Ekonomicznej, w Warszawie z wnioskiem o dopuszczenie mgr Katarzyny Awruk do dalszych etapów przewodu doktorskiego.



Łódź, dnia 18. września 2023 r.